

סימן קסב

לקיחת בקבוקים ריקים מתוך המתקן המיוחד לכך

שאלה

יש אצלנו בשכונה מתקן המיועד להשליך לתוכו בקבוקי שתיה ריקים לצורך מיחזור, ותושבי השכונה משליכים לתוכו את כל הבקבוקים שלהם. האם מותר לקחת מהמתקן בקבוקים הנחוצים לצרכים מסויימים, כי ניתן להוציא משם בקבוקים בקלות?

תשובה

הגמרא אומרת במסכת בבא בתרא [סוף פד:] רב ושמואל סוברים שכליו של אדם קונים לו בכל מקום חוץ מרשות הרבים. ואמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כליו של אדם קונים לו בכל מקום שיש לו רשות להניחם שם. וכך פסק מרן בשו"ע [מ"מ ס"ו ר ס"ג], "כליו של אדם, כל מקום שיש לו רשות להניחו, קנה לו. וכיון שנכנסו המטלטלים בתוך הכלי, אין אחד מהם יכול לחזור בו, והרי זה כמו שהנחנו בתוך ביתו. לפיכך אין כליו של אדם קונים לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר".

ובסעיף א' שם כתב מרן "היו מטלטלין ברשות הלוקח המשתמר לדעתו, או שהוא עומד בצד אותו רשות, כיון שקבל עליו המוכר למכור, קנה לוקח". משמע שאם הוא לא משתמר לדעת הלוקח, אף על פי שהוא משתמר לדעת המוכר, חצירו לא קונה לו שהחצר יש לה דין יד או שליח שהם משומרים לדעתו* [עי' ז"מ י]. ולפי זה לכאורה כיון שהבקבוקים האלו ניתנו במתקן המיחזור ששייך לחברת המיחזור, יש למתקן דין חצר שאינה משתמרת כיון שאפשר בקלות להוציא ממנה, ובעליה אינם עומדים בצדה, לכן אין כאן קנין חצר ויכול כל אחד לקחת את הבקבוקים.

אולם לדעת הרמ"א [ש"ס פ"א] שבמכר או במתנה מספיק אם החצר משומרת לדעת הקונה או המוכר, הרי כאן היא משתמרת לדעת האדם שהניח שם את הבקבוקים בשעה שהניחם במיתקן, ובאופן שדעת אחרת מקנה לו זכתה חברת המיחזור בבקבוקים על ידי קנין חצר. ולפי זה אסור לשום אדם לקחת שום דבר מהמתקן².

מקור ברוך

א. וכן ביאר הסמ"ע שם (ס"ק 6) דעת השו"ע דכמו שידו ושלוחו משומרים לו, ה"ה דצריך שהחצר תהיה משתמרת לדעתו כדי שיוכל לעשות בה קנין.

ב. וזה לשון הרמ"א שם: ויש חולקין וסבירא להו דבמכר או מתנה אם משומר לדעת המוכר או הנותן, סגי, וקנה, וכן נראה להורות, עכ"ל. וביאר הסמ"ע (ס"ק 6) דדוקא במציאה בעינן שיהא

אמנם השי"ך [ס"ק 6] האריך להוכיח מכמה ראיות מהש"ס והפוסקים שהעיקר כדעת מרן שחצר שאינה משתמרת אינה קונה אפילו בדעת אחרת מקנה לו, אבל לא הכריע בדבר למעשה וכתב שהוא ספיקא דדינא.

אמנם כתב השיטה מקובצת [צ"מ ט:] בשם הרשב"א שדין זה שכלים קונים, הוא מדין קנין חצר. וכתב הנתיבות [סי' ר סוף ס"ק ג] דהגדרת חצר המשתמרת היא דכל שיש מחיצות סביב החצר, החצר קונה כל מה שבתוכה אף על פי שאינה נעולה במנעול, דמספיק שיש לה מחיצות כדי שתיחשב חצר המשתמרת. וראיה לזה מכלים, שהכלים שקונין הם מדין חצר כמו שכתב הרשב"א הנ"ל, ואם כן למאן דאמר שקנין חצר קונה רק כשעומד בתוך החצר¹ איך יעמוד בתוך הכלי, והא קיימא לן שקנין כלי קונה בסימטא, והרי סימטא אינה משתמרת וכיון שלא עומד בתוך הכלי היאך קונה בו? אלא מוכרחים לומר שמחיצות הכלי נחשבים כמחיצות החצר וחשוב כחצר המשתמרת, עכ"ד. ולפי זה כיון שבמתקן יש מחיצות, אף על פי שהבקבוקים לא שמורים כל כך, מכל מקום המחיצות עושות שיהיה למתקן דין חצר המשתמרת. ולכן בעלי המתקן זכו בבקבוקים ואסור לקחת משם שום בקבוק.

ויתרה מזו היה נראה לומר דאפילו אם היה למתקן דין של חצר שאינה משתמרת, אפילו הכי היה אסור לקחת משם את הבקבוקים, על פי מה שהגמרא אומרת בבבא מציעא [קנ.] אם אמר אדם כל מציאות שיבואו לחצר תקנה לי חצרי לא אמר כלום כיון שהחצר לא משתמרת, אבל אם יצא לו שם מציאה בעיר כגון שהנהר הציף

מקור ברוך

משומר לדעת הזוכה בה, משום דלית שם דעת אחרת מקנה לו, אבל במכר ומתנה דיש אחר דמקנה להלוקח או להמקבל מתנה, שמירתו דהמקנה הוה כשמירה דהקונה, וזוכה באותו חצר המשומר לדעת המקנה לו, עכ"ד. נמצא דהסמ"ע ביאר כוונת הרמ"א דבמכר או מתנה יש קנין חצר כיון שהחצר משומרת לדעת המוכר או הנותן. אמנם בקצוה"ח (ס"ק 3) כתב דהיכא דיש דעת אחרת מקנה, לא צריך שהחצר תהיה משתמרת לדעת המוכר או הנותן, וביאר זאת ע"פ השיטמ"ק ב"מ (יג.) דכיון שהמוכר שם את החפץ באותה חצר כדי שרק הקונה יזכה בחפץ ולא אחר, ממילא החפץ משומר שם כי רשות לאף אחד אחר לקחתו. וכתב שדבריו נחמדים מפז, ע"ש. וע"ע בנתיבות שם (ס"ק 3) דס"ל כהסמ"ע על דברי השיטמ"ק הנ"ל שהביא הקצוה"ח.

אמנם עיין בנתיבות שם שכתב דלכו"ע באופן שאין החצר משתמרת כלל, לא מהני מה שהחצר משתמרת לדעת הנותן, ומש"כ הרמ"א דמהני חצר המשתמרת לדעת הנותן איירי באופן שהחצר של המוכר מושכרת לקונה, והמטלטלין של המוכר והקונה מעורבים זה בזה ומחמת זה נחשבים הפירות שאינם משומרים, ולזה מהני מה שהחצר משתמרת לדעת המוכר. אבל לעולם לגבי חצר שאינה משתמרת כלל, גם הרמ"א מודה דלא מהני מה שהיא משתמרת לדעת המוכר.

ג. כמו שהביא הרמ"א (סו"מ סי' ר ס"ב).

דגים לתוך חצירו, חצירו קונה לו. והסבירה הגמרא שם דכיון שיצא לו שם מציאה בעיר, "מיבדל בדילי אינשי מיניה" דהיינו אנשים פורשים מלזכות באותו דבר ונמצא שחצרו נחשבת כחצר המשתמרת. וכתב הרא"ש שם [פ"ט ס' נט] דדין זה שייך אפילו בחצר שאינה משתמרת, דכיון שיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדיליה מיניה אינשי ונהפך להיות דינו כחצר המשתמרת.^ד

ואם כן, בנדון דידן כיון שהמתקן הוא כלי והוא עומד ברשות חברת המיחזור, והמחיצות הופכות אותו לחצר המשתמרת, וכל שכן שכל בני אדם יודעים שהבקבוקים מיועדים למטרה מסויימת ומקנים אותם לבעלי המתקן ובדילי מיניה, לכן אסור לקחת משם שום בקבוק.

ובל שכן לפי מה שכתב מרן בשו"ע [מ"מ ס' רעג ס"ג] דהלוקח דגים מתוך מצודתו של חבירו כשהוא בתוך הים, שאם אין לכלי בית קיבול ואין שם כלי עליו, הרי זה אסור מדברי סופרים לקחת משם את הדגים, אבל אם המצודה היתה כלי ולקח מתוך המצודה, הרי זה גזלן מדאורייתא.^ה ולכן על כל פנים יהיה אסור לקחת ממתקן זה מדברי סופרים.

מקור ברוך

ד. וע"ע בב"י (מ"מ ס' רסח ס"ו) שהביא את דברי הרא"ש הנ"ל, אלא שכתב שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה וכתב שאינו יודע מדוע השמיטוהו. ועי' בספר מעשה רקח (פ"ז מהל' גזילה ואכילה ה"ט), ובהלכה למשה על הרמב"ם שם, ובספר בית אהרן (צ"מ ק. ד"ה ונחני) שכתבו דהרמב"ם השמיט דין זה כיון דאינו להלכה, וע"ש מש"כ בזה. ומ"מ אפשר לצרף את דעת הרא"ש בתור סניף, כי גם לולי דבריו היה נראה לאסור לקחת בקבוקים מהמתקן וכמ"ש רבינו הגה"מ שליט"א לעיל.

ה. ועי' בתוס' קידושין (נט.) ד"ה עני, שכתבו בשם רבינו מאיר אביו של ר"ת דדין זה דעני המהפך בחררה איירי כשאחד הניח דג מת במצודתו, שכן דרך הדייגים להשים במצודה דג מת ועי"ז הדגים מתאספים שם סביב אותו הדג, וכיון שזה פורס מצודתו תחלה וע"י מעשה שעשה זה מתאספים שם סביב אותו הדג, ודאי אם היה חבירו פורש הוי כאילו גזל לו ויוכל לומר לו תוכל לעשות כן במקום אחר, ע"ש. וא"כ י"ל דהכא נמי כיון שע"י שחברת המיחזור הניחה מתקן מיוחד בשביל בקבוקים ולכן כולם שמים בקבוקיהם שם, על כן יהיה אסור לאחר לבוא ולקחת את הבקבוקים מתוך המתקן כדין עני המהפך בחררה כנ"ל.